D•N
10/9 1949

Europeisk liberalism

Vilka partier som är socialdemokratiska eller religiöst bestämda kan utan svårighet fastställas. Annorlunda förhåller det sig med liberalismens — och än mera med konservatismens — partipolitiska förankring. Den svenska liberalismen företrädes främst av folkpartiet, den norska av venstre, så mycket är klart. Men beträffande Danmark kan diskuteras om både venstre och radikaler, eller i annat fall vilketdera av dessa båda partier, skall anses representera liberalismen. I Frankrike bär det parti som utan tvivel är mest typiskt liberalt sedan årtionden den missvisande beteckningen radikalsocialister (egentligen det radikala och radikalsocialistiska republikanska partiet). I Italien var det före fascismen vanligt att kalla samtliga de stora traditionella partierna — alltså alla större partier utom fascister, socialister och katoliker — liberala, ehuru vissa av dem enligt våra begrepp gjorde föga skäl för namnet; nu betecknas endast ett obetydligt, snarast konservativt italienskt parti som liberalt. Den engelska liberalismens tillbakagång har varit katastrofal, till stor del på grund av majoritetsvalsystemet, men det är uppenbart att det konservativa partiet av i dag i vissa händseenden, särskilt om man tänker på socialreformismen, är mera liberalt än Lloyd Georges och Asquiths, för att inte tala om Gladstones och Palmerstons liberala parti en gång var.

Om man med liberalism menar en åskådning vars främsta mål är demokratin och den medborgerliga friheten, som är klart inriktad på sociala reformer, men tar avstånd från socialiseringstanken, som hävdar de sociala jämlikhets- och utjämningskraven, men samtidigt ser ett värde i den privata äganderätten, som med skilda religiösa uppfattningar förenar fordran på ovillkorlig tolerans och vill uppbära eller begränsa sambandet mellan stat och kyrka, är det odiskutabelt att denna åskådnings omedelbara förankring i politiska partier under de senaste årtiondena försvagats i Europa. Annu efter det första världskriget intog i denna mening liberala partier en stark, ofta utslagsgivande position i de flesta europeiska demokratier. Nu är motsvarande partier på många håll obetydliga i förhållande både till de religiösa och de socialdemokratiska riktningarna, och i andra länder har de upphört att vara tungan på vågen i striden mellan utpräglat konservativa och socialistiska partier. Tecken på en ny liberal uppgångsperiod finns visserligen, inte minst i de skandinaviska länderna, men ingen väntar sig att de liberala partierna inom överskådlig framtid skall återvinna sin gamla maktställning.

Detta innebär inte att den liberala åskådningen gått tillbaka såsom politiskt verkande kraft. Genom de fascistiska och kommunistiska diktaturernas skräckvälde har värdet av folkstyrelse och frihet blivit mera uppenbart än tidigare, och nödvändigheten av att detta värde med kraft försvaras har ånyo kunnat bli en samlande paroll. Såväl de religiösa som de socialdemokratiska riktningar vilka i en stor del av Västeuropa tävlar om makten har "liberalt sneratus" under diktaturtendenserna hot, och detsamma gäller den principiella konservatism som ännu för några årtionden sedan ställde sig avvisande till demokratiseringskravet. Liberalismen har blivit ett obestritt inslag i skilda partiers målsättningar, även om namnet förnekas och de liberala partierna bekämpas. Jämväl tendenserna till tvångshushållning har bidragit att ge de liberala idéerna ny aktualitet.

Ett fullföljande av detta liberaliseringsarbete, av denna strävan att göra folkstyrelsens värde och de faror som hotar den medvetna för alla, blir en huvuduppgift för liberalt tänkande människor, vare sig de verkar inom liberala partier eller inte. Konservatismens benägenhet att slå vakt om traditionella institutioner och säga nej till nya reformkrav blir en fara för demokratin genom att den skärper motsättningarna. De religiöst bestämda partierna företer totalitära tendenser, mindre fruktansvärda än fascismens och kommunismens, men lika fullt farliga för den medborgerliga friheten som liberalismen fört till seger. Socialdemokratins vilja att bevara demokratin kan inte bestridas, men den socialisering som den på grundval av en sekelgammal myt förkunnar är lika fullt oförenlig med den demokratiska statsformen. Då liberalismen arbetar som folkstyrelsens väktare framför andra, har den överallt en majoritet av folket som stöd. Efter hand bör denna vakthållning därför resultera i starkare direkt politiskt inflytande — men det är åskådningens, inte partiets, ställning som är väsentlig.

En kommunistledares avgång

Kommunistledaren Sven Linderot lämnar riksdagen på grund av "försämrad hälsa". Då dröjer det väl inte länge förrän han även formellt avgår från ordförandeskapet i partiet. Den officiella förklaringen till hans tillbakaträdande rymmer nog en del av sanningen — Linderot har länge varit krasslig —, men bara en del. Den verkliga ledningen har numera glidit ur hans händer. Själv tycks han ha haft tämligen svårt att följa med i svängarna sedan komintern allmänt brysktt ingripit i kommunistfilialernas verksamhet. Andra har varit tjänstvilligare än han, framför allt riksdagsmannen och redaktören Fritjof Lager, en man som fullständigt hämningslöst följer parolerna från Moskva. Han har gått i skola där, lär sig instruktionerna utantill och begagnar varje tillfälle att på hemmaplan tillförsäkra den personliga intrigspjuka som han är rikt utrustad med. Skrikhalsarna Hagberg och Johansson söker han inte direkt tävla med, hans utfrågsvåor är i det avseendet begränsade, men hans ambition är att inifrån dirigera, ge förhållningsorder, tukta motspänstiga element, i sista hand avsätta. Interiörerna från utrensningen på Ny Dags redaktion för en tid sedan var avslöjande.

Linderot — en mera bohemisk natur — har lätt Lager hållas och sett till att han för egen del blivit delaktig av de materiella förmåner som ledarskapet medför. I riksdagen har man under senare tid betraktat honom som en krumelur, en fördomsfri men något trött spexkulanz, som förstått att i besvärliga skeden ställa sig vid sidan genom att skylla på sjukdom och annat och för övrigt skämta bort det personliga medansvaret. Det var längesen man tog honom på allvar. I vintras trädde han tillbaka från ordförandebefattningarna i riksdagsgruppen och arbetsutskottet. Den sista posten är viktigast: den tog Lager hand om. Han är nu spindeln i nätet. Den som motsätter sig hans anvisningar kan räkna med att bli giftbiten.

Linderots skämtsamma uppträdanden under efterkrigsåren kan bäst beskrivas som galghumor. Han visste vad som väntade. Han kan vara glad åt att slippa undan så pass lindrigt som en kättare gör i vårt idylliska land. I Ryssland hade det gått annorlunda med honom.

Bensinåtgången

beror i mycket hög grad på priset, det visar inte minst normännens erfarenhet av sitt nya system, som innebär att kostnaden genom beskattning höjts till samma nivå som i Sverige, men alla andra restriktioner slopats. Enligt uppgifter från de ledande oljefirmorna har normännen under juli 1949, det nya systemets första månad, köpt hela 5 procent mindre bensin än samma tid i fjol. Säkra kan uttrycken så att vid den prisnivå på bensinen som nu uppnåtts i Norge och gäller även i Sverige verkar själva priset som en tillräcklig kraftig broms på körlusten, även under de mest lockande sommarveckorna.

Många svenskar, däribland den nuvarande finansministern, har sedan länge varit övertygade om förhållandet och dragit slutsatsen att bensinransoneringen borde ha slopats samtidigt med att extraskatten infördes. Nu har man svart på vitt att denna ståndpunkt är den riktiga — ransoneringen har hibehållits ett och ett halvt år för länge. Så pass god fart som avkrångslandet under omständigheterna tryck har fått kanske man dock vågar hoppas att myndigheterna snart tar sig samman och bryter med fördömen att en dumhet genom envist fasthållande skulle bli något annat än en dumhet.

PRESSGRANNAR

För jordbruket innebär rundabordssuppföljaren visserligen icke att de ursprungligen framförda kraven helt uppfyllts, men dock ett efter omständigheterna tillfredsställande resultat, anser Skånska Dagbladet (fd). Med hänsyn till den över lag tämligen goda skörden i år torde det knappast finnas anledning klaga över den träffade uppgörelsen:

Vad man möjligen kan uttala betänkligheter över är att miljöbrist-förhållanden helt skall bekostas av *statsmedel*, men, om stabiliseringspolitiken kan räddas på detta sätt skall vi inte göra några invändningar. Genom överbalanseringen av budgeten finns medel tillgängliga utan att man behövt höja statens inkomster för ändamålet.

Vad jordbrukarnas andel beträffar kan man ur kommunikén utläsas att de funnit sig i en revidering av den s. k. värprisöverskyddslagen i enlighet med en senare verkställd omräkning av vissa kostnader. Handelstidningen (fp) konstaterar att detta innebär att de får en mindre kompensation än vad de krävt, men någon blir det ändå:

Då det icke desto mindre säges att överenskommelsen innebär en försenad höjda konsumentpriser, måste den rimligen innebära en ökning av subventionerna. Det är tillfredsställande att åtminstone staten därmed ställts och att även jordbrukarnas motverkan vunnits. Men att subventionerna skulle vara förenliga med den ekonomiska stabiliseringen är ju ett sken.

Den synpunkten står i förgrunden av Svenska Dagbladet som talar om förvärrad skuldbelastning till ynnidigt gagn för industriarbetarna:

Tjänstemännens representanter ha icke alls samma möjlighet som industriarbetarna att trots ökningar i förbättra sina timförtjänster, vilket bort göra dem mera benägna att tillmötesgå jordbrukarnas önskemål om höjt mjölkpris utan subvention och tjänstemännens representanter ha att få åtnjuta det dyrtidstillägg, som de först av alla använde sig i fjol. Följden har nu blivit att industriarbetarna strävan att höja sin reallön utöver de 24 procent, som de redan uppnått sedan 1939 års nivå, ytterligare stödes genom de nya subventionerna. Dessa göra ju budgetens omskrutna överbalansering än mera illusorisk än den redan är, och förnämsta utvägarna att genomföra de skattesänkningar som ansetts nödvändiga för att stimulera kapitalbildningen och företagsamheten.

Morgontidningen (a) betraktar utgången av förhandlingarna som ett demokratiskt mognadsprov — detta under förutsättning att organisationerna följer sina förhandlares rekommendation.

Med hänsyn till de stridsattityder som tidigare intagits på sina håll, torde man få vara beredd på att uppgörelsen icke kommer att godtagas utan knot. Men samtidigt får man väl säga att det kommer att bli ett svårt arbetsår för den eller de grupper, som skulle vilja ta på sitt ansvar att bryta den mellan parterna ingångna, som på kort tid givit så påtagligt gynnsamma resultat, och om vars önskvärdhet alla omdömesgilla bedömare är så klara i förvissning.

Ser man uppgörelsen som helhet är det nämnast en liten pressning av den samma jordbrukets representanter ansett sig självklart kunna gå med anspråk på. Sedan en omräkning visat att jordbrukets löge var ett femtital miljoner bättre än man först räknat med, förvaga den ekonomiska psykologiska förutsättningarna att gå bröstgången fram för de högre kraven. Det är väl inte alltför djärvt gissat att jordbrukets organisationer kommer att utan alltför stor självövervinnelse acceptera den uppgörelse som deras förhandlare rekommenderat. För de stora statstjänstegrupperna — som ställs inför budet att ännu ett år avstå från en löneförbättring som de kunnat få genom att helt enkelt lägga armarna i kors — är det ett klart och uppenbart offer. När det likväl gjorts, är det vittnesbördet om hur högt man taxerar värdet av det mat-vinterfred- och stabilitetsförslaget. Säkert är det rätt räknat.

Det socialdemokratiska huvudorganet räknar med att facliföreningsrörelsen — "till stor del identisk med regeringens valjare-underlag" — skall stödja stabiliseringspolitiken. Ett antagande som Ny Dag (k) givetvis energiskt förkastar, åberopande "bedrägeri mot lönetagarna".

Arbetare och tjänstemän måste nu på allvar ta upp kampen mot lönestoppet. Deras livsfrågor avgöras nu av en liten ledande krets, som tvingats på kräk av storfinansen, vars intressen gör före fullgets. Lönetagarna måste själva underifrån göra sina ledungar att lägga om sin politik. Kampen för standardiseringens måste föras nu, i morgon har den kapitalistiska krisen redan passerat tröskeln.

Det betyder så mycket som att kommunisterna kommer att göra vad de kan för att skära pipor i vasen med sin förljugna propaganda. Stockholms-Tidningen (fp) betecknar uppgörelsenstypen mot som en mycket tvivelaktig nödfallsutväg, endast i ett svårt krisläge försvarlig:

I längden kan det inte vara sund ekonomisk politik att ta ett steg åt gången och skattevägen, och vill man nå fram till verklig jämvikt måste ju produktionsapparaten få stå igenom i marknaden. Nu har emellertid tydligen parterna insett att en mager förlikning är bättre än en fet process, och den uppgjorda överenskommelsen kommer säkert att hälsas med stor och allmän tillfredsställelse.

Attityderna blir kanske något mera olustbetonade — "därtill nödda och tvungna" —, men i verkligheten är nog de flesta gärna nöjda med att det har gått som det gått.

Österrikiska läkare till svenska sjukhus

För att avhjälpa den mest akuta läkarbristen undersöker den österreichiska regeringen möjligheterna att bit införa ett antal österrikiska läkare, vilka efter genomgången kurs i svenska språket skulle i första hand sättas in som underläkare på sjukhusen.

Kan dessa planer förverkligas i avsedd omfattning, kommer det att lägga medicinalstyrelsen att bli väsentligt lättare att vid sjukhusen få kompetenta svenska läkare till ordinarie tjänstläkarbefattningar. För närvarande är ett icke ringa antal sådana tjänster obesatta. I fem fall finns ingen kvarstående sökande till vederbörande tjänst. Dessutom har i 17 fall någon sökande till tjänsterna icke anmält sig, huvudsakligen emedan läkarens bostadsfråga inte blivit löst.

Allmänna farleden i Hallsfjärden får hållas stängd för sjötrafik mellan kl. 10 den 22 september och gryningen den 23 september för att möjliggöra militära övervakningsflygningar under dimma.

Nordisk politik — sedd väster ifrån

Av YNGVE LARSSON

Alltsa, detta var resebeskrivarens ärende: efter femton år åter i Amerika, denna gång som svensk delegat vid FN:s värsession, därjämte med livlig fatundan att ånyo betrakta amerikanskt samhällsbygge såsom det formats under den Roosevelska epokens högspänning och tryckt av världshistoriska år. Aktörerna är icke längre densamma som på Roosevelts och Harry Hopkins tid, men alltjämt domineras den amerikanska scenen av samma problem. Kan jag alltså icke besjunga vapen och män och Trojas fall, så vill jag dock, i den hårt komprimerade form en dagstidning medger, berätta om stadsbyggen och bostadskollektiva cellbildningar, om trafik och parker och bilmonumande fri natur — *and lots more*, som man måste tillägga i detta ståndigt rörliga och förryande land.

Men först må jag göra några reflexioner över oss själva och våra problem såsdana de ter sig medan man sitter och väntar mellan de glesa tillfällen då vi statister har att avge våra obligata repliker i FN:s långsamt förlöpande drama ute vid Lake Success.

*

Den återhållsamhet som i och för sig är att anbefalla för små demokratiska stater i skuggzonen mellan väst och öst befliitade sig den svenska delegationen plikttroget om att iaktta. Och det lönar sig icke att förneka att de anspråk som regeringen vid denna generalförsamling ställde på sina delegater mera gällde vad tyskarna kallar "Sitzfleisch" än några högre förmågenheter. I de politiskt brännande ärendena bestod vår roll merendels i att nedlägga vår röst och i en välavvägd anmärkning motivera denna negativism. Huruvida denna roll av ihärdigt tecknen-förbländande neutrer i längden är gagnelig för de svenska intressen vi med vår anslutning till FN velat främja, därom kan man ha olika meningar, och därom må det även vara tillåtet att uttrycka en avvikande mening sedan uppdraget är fullgjort.

Ty hur kritiskt man än må bedöma FN som en maktfaktor i det stora spelet om framtiden, så är det dock det enda universella organet för människorasa strävan efter den eviga freden. Detta är den punkt där jordens alla folk möts genom sina befullmäktigade ombud; här tillhandahålls, till den goda viljans tjänst, maskinieriet för utjämning av krigsbetande konflikter, för att icke tala om det alltmera uthuggda, världsomfattande välfärdsarbetet. Lät nu alltså stödja FN, även om det kan riskera något av vårt isolerade oberoende! Vilka folk har större intresse än vi människor av ett obetydliga demokratier av en fredligt förbunden värld?

Den viktigaste frågan vid den nu avslutade sessionen gällde de italienska kolonierna öde, av stormaktverna hänskjuten till FN:s avgörande. Ett klokt fullgörande av detta uppdrag betyder att Medelhavsområdet äntligen pacificeras, för att icke nämna Etiopiens stabilisering, där vi ju redan är engagerade genom svenska insatser. Det är alltså icke något ringa värv FN här fått sig anförtrott.

Motiveringen för att Sverige nu liksom tidigare ställt sig utanför denna uppgift har varit att Sverige icke med inträdet i FN tagit sig eller bör äta sig att medverka vid fastställandet av fredsvillkoren. Men är detta skäl hållbart? Är icke hela FN en skapelse av segrarmakterna på grundval av krigets utgång? I väsentlig omfattning måste FN:s arbete bestå i att dra ekonomiska konsekvenser av kriget och dess utgång, att reglera krigets följder för att stabilisera freden. Med rätt kan vi undanbedja oss en så viktig del av fredsarbetet? Skvitt jag förstår måste det vara politiska insikter just av denna art som medlemskapet förpliktar oss till.

Denna medlemskapets innebörd kommer till uttryck däri att även vårt nedlåggande av rösten kan innebära att vi påverkar frågans utgång, åtminstone i negativ riktning. Och det var just vad som hände nu i Israel. Efter många parlamentariska möder lyckades en särskilt tillsatt förlikningskommission, där bland andra danska delegater gjorde goda insatser, att komma till en kompromiss, som syntes skifta sol och skugga på ett rättvist och realistiskt sätt, med utsikt till den nödiga dubbla majoriteten. Sådan uppnåddes också på alla punkter utom en, nämligen den demtaligaste, uppdraget åt Italien att förvalta Tripolitanien under den övergångstid av tio år som skulle förflyta innan Libyen i sin helhet vunne fullt oberoende. Här gav omröstningen 33 röster mot 17, och det fattades alltså en röst i det erforderliga flertalet. Därefter föll kompromissen också i sin helhet.

Både den svenska delegationen, som den för detta fall önskat, fått rösta positivt, så hade frågan äntligen kunnat lösas, till gagn för världsfreden och för FN:s kredit som fredsfaktor. Är icke en sådan kredidförstärkning ett påtagligt vapen för freden? Vilka svenska intressen som däremot gagnas genom att vi bidrar till ett förslags uppdrift, jämte du andra stater som av skiftande men mera påtagliga skäl tog samma ståndpunkt, är svårt att förstå. Varje lyckönskningar vi fick motta från arabiska granhar hade säkert sin negativa motivgrund och andra håll vara vänskap torde vara värdefullare för Sverige.

*

Icke heller kunde det vara lyckligt att Sverige i denna generalförsamlingens viktigaste fråga kom att bryta sig ut ur den nordiska gruppen. Att den nordiska orienteringen för Sverige var särskilt viktig vid detta tillfälle, då Sveriges från grannländerna avvikande ställning till Atlantpakten gjorde frågan om färgen på vår neutralitet ittresant och observerad, ligger i öppen dag. Och allmänt är jag inne på den fråga som väl i första rummet intresserar en politisk Amerikaresenär: Vilken ställning intar amerikansk opinion till Sverige i det nya läget?

I största allmänhet kan man väl säga att en upplyst amerikansk allmänhet bedömer saken på det sätt en gammal vän till mig, innehavare av en viktig post i Amerikas offentliga tjv, uttrycktе sålunda: Vi anser Sverige kulturellt, socialt och politiskt vara ett så högt stående och välskött land att vår uppskattning och kunnat vara sentligt förändras av den ståndpunkt Sverige tagit till Atlantpakten.

I detta ligger uppenbarligen dels en positiv uppskattning av det svenska samhället, dels en bedömning av svensk politik som en minusfaktor. Båda meningarna kan ju variera i känslostyrka. På många håll möter jag av det senare omdömet i stark förenklad, moralserande form: det vänder sig mot det vitt hade Sverige icke velat ge klart besked! Även om detta för vissa svenska stämmor, må man icke förbise att utgången av de nordiska förhandlingarna förmått Sverige i en viss isoering. Ingenstans är denna utslag av en i Amerika föga uppskattad isolationism.

A andra sidan: även inom Amerika är Atlantpakten och den utsträckning den givits förenlig för kritik. Kongressens försvarsutskott har i stort sett behandlingen av vapenhjälpen illustrerar denna kritik. Att Sverige är utanför Atlantpakten sträckningen av Atlantpakten till Norden, med förmodad risk för terrorangrepp på Sveriges landet ost—väst, mindre önskvärd lär därför icke kunna väcka någon allmännare förvargelse. Sveriges grunder för sitt beslut i Amerika är i längden — förutom att vi verkligen alltjämt lämnat fullgod motiv för uppskattningen av vårt samhällsarbete — att amerikanerna blir övertygade om att vår negativa bedömning av Atlantpakten icke beror på någon tvekan i valet mellan svart och vitt. Vårt anbud om ett nordiskt försvarsförbund avsåg ett försvar mot öster, och vår politik betecknades därför som provokerande, med därtill knutna förhoppningar om utrustning och vapen. Är vår grundläggande inställning alltjämt densamma? Vill vi alltjämt, fastän obundna av avtal, vara Västerns och Amerikas vänner?

Svaret på denna fråga måste i det nuvarande läget främst ta sig uttryck i vår nordiska politik. Vi tillhör den nordiska gruppen i den mellanfolkliga samvaron, och sådant läget nu förefaller komma att stanna vår allmänpolitiska orientering bedöms främst efter vårt förhållande till våra grannar. Då vi under förra vintern föredrog det skandinaviska försvarsförbundet framför en anslutning till västpakten och satte in mycken kraft på att övertala våra grannar att inta samma ståndpunkt, så innebar detta, logiskt sett, ett avböjande icke blott av Atlantpakten, utan även av ett tredje alternativ, det viktigaste: vår gamla igelkottsneutralitet, lika åt alla håll. Skälen för en utrikespolitisk entente och ett militärtekniskt samarbete med våra grannar har icke förvagats, snarare förstärkts, genom grannländernas anslutning till pakten. De nordiska förhandlingarna negativa utgång får därför icke betraktas som något annat än en diplomatisk episod. Även om vi står utanför Atlantpaktens stora koalition, måste förutsättningarna för vårt anbud förra vintern alltjämt bestämma vår utrikespolitik.

Om så icke sker, om Sverige vidhåller den isolationistiska hållning som synes vara den övervarande meningen signaltur, då föreligger i första hand risken att vi mer och mer glider här här i Norden — en utveckling som icke besvärjes bara med ministeriella sympatiförklaringar för nordiskt samarbete i allmänt kulturella lina. Även folken, de kollektiva personligheterna, kan, som Freud anmärkt, ha sina komplex; och vem vill bestrida att miljöskadorna från den längt utdragna missanpassningen mellan unionens båda parter efterlämnat ärr som alltjämt kan ömma och slå ut i bitterhet och oförmåga att förstå grannens läge och problem? Det är bedrövligt att dessa spöken från vårt döda förflutna på de senaste åren ofta gått igen i den nordiska debatten: storebrors- och lillebrorskomplexen, övermod, och irritation över förmodat övermod, lika dumt och lika ofruktbart på båda sidor. Man kan vara säker på att om avgörandet i Oslo i januari 1949 fördjupas till en verklig utrikespolitisk diskussion mellan Sverige och det övriga Skandinavien, då blir det kulturella samarbetet icke helelt något annat än en, låt vara angenäm, form för nordiskt sällskapsliv.

Det är denna punkt som efter min övertygelse också är den i grunden avgörande för vårt förhållande till den anglosachsiska västern. Anses den svenska paktfriheten innebära en neutralitet av så förnäm art att den lägger hinder i vägen för den militära samverkan med våra grannar som påkallas av våra egna försvarsintressen? Anser vi alltså att grannarna ljuger att formellt binda sig vid de stora västliga demokraterna blivit så maktpolitiskt nedsmittade att vi icke längre kan umgås med dem annat än i s. k. kulturella frågor?

Bejakar vi dessa frågor, ger vi med andra ord vår nuvarande försvarsminister rätt. I hans extremt negativa tolkning av svensk hållning till frågan om nordisk försvarssamverkan, till på köpet given till Amerikas största tidning — ja, då befarar jag långsiktiga verkningar på mycket längre sikt än naturnödvändigt. För att undvika bakvänligheter kan han bli kvistad och lite svår att bena upp i sina implikter, och kryssad originalitet är alltid ledsam. Hans många kursiveringar roar åtminstone inte undertecknad. Det är pekpinnar och hör inte hemma i berättelser. Man skall icke lisarens uppmärksamhet på andra sätt. Dock, det ligger talang, erfarenhet och övertygelse i Evensmos roman, liksom den över den speciellt norska förmågan att berätta medryckande och spontant.

B. B—n

Olika världar

Sigurd Evensmos roman *Grænaland* (Bonniers, övers. av Cilla Johnson, 11.50) har till skådeplats ett norskt villasamhälle mellan stad och landsbygd. Det är omgivet av oddade marker och vild natur, liksom innebyggarna på ena sidan av borgerlighetens, den de ser upp till, och på den andra av en del lösfolk. De styrande i Texas (så heter samhället) befiltar sig om sitt sociala anseende, men i rucklet Paradiset huserar vandringsfolket som en ständig oro mot de rotfasta. Det är olika miljöer mot varandra, och klyftan går vidare mellan generation och generation. Det unga Texas väljare det äldre åtskilligt bekymmer. Ett halvförvildat pojkgäng, som lever i rövarromanernas värld, gör trakten osäker och begår fula streck, har lövdingar och offer etc.

Till de sista hör Karl Martin, son till en stationskarl och en mor som har stolta planer för hans räkning. Han skall studera och komma sig upp. Emellertid korkas planerna av en katastrof i familjen. Martin slukas av tegelbrukets grottekvarn och lär därigenom känna arbetarklassen, för alltså ont, men mognar så småningom till en tro på samhällsklassernas förening i en gemensam framtid. Ungefär så blir romanens slutresultat. Tendensen är emellertid inbakad i situationerna. I små korta och ofta intensiva kapitel ges glimtar av olika öden och figurer — ett tvärsnitt genom en miniatyrvärld som apar efter en större. Hetsen över ackordsarbetet vid tegelbruket skildras med dramatisk kraft; man formligen känner hettan från ugnen som går i blodet och utlöser ett dovt raseri hos dessa slavar, vilkas prestationer måste gripa in i varandra som kugghjul. Envar är den andres pådrivare. Människomeageriet i Texas har för övrigt drastiska exemplar att uppvisa; författaren skonar den inte. Evensmo har en hård hand när han vill, och en rask hand. Han kan skildra en krympling och en blind flicka så att de kommer oss nära. Särskilt har den blinda, en av vägbeordrena från Paradiset, blivit frisk och levande, alldeles utan hjärtnupenhet, ett ogenerat naturbarn med kvinnlig värme bakom sina ord.

Men som författaren är brutal nog ibland är han också vek. Och en fin landskapsartist. Stilistiskt ansluter han sig till impressionismen; det är utsökta valörer i hans små naturmålningar. För att undvika banaliteter kan han bli kryptad och lite svår att bena upp i sina implikter, och kryssad originalitet är alltid ledsam. Hans många kursiveringar roar åtminstone inte undertecknad. Det är pekpinnar och hör inte hemma i berättelser. Man skall icke lisarens uppmärksamhet på andra sätt. Dock, det ligger talang, erfarenhet och övertygelse i Evensmos roman, liksom den över den speciellt norska förmågan att berätta medryckande och spontant.

B. B—n

Uppbrott från Indien

Alan Moorehead var under kriget en av den engelska pressens radiokorrespondenter; han rapporterade från nästan alla krigsskådeplatser. Han kom tillbaka till Indien 1947 och såg självständigheten komma och ongelmännen gå. Nu har han haft behov av att redovisa de politiska rapporterna berätta någon gonsuka vänsterligt som inte gick att fånga in i dem: hur det kändes för engelsmännen att bryta upp och lämna landet i en skadeglad känsla av att det var rätt åt de förhatstade "inföddingarna" att de nya ledarstatterna födde under en eld blodiga excesser. Typen fanns väl: Moorehead har den med i sin Uppbrott från *Kandahar* (Forum, 11 kr., översatt av Lisbeth Renner). Men han dör inte ett de typerna över en kam, han benar upp deras bakgrund, han strävar redbart att vara rättvis och ger måneliga glimtar. Man känner ett ögonblickas sympati när man efter att hör behagligt dagen i Indien, är de fattiga och lägre inga löner längre betalas ut till dem, hörvände till en hister ålderdom hos slakten hemma i England. Sympatin förflyktiga när förfarandet strax efteråt gör rede för deras egendomliga form av pensionsförsäkring: varje månad av sin tjänst har de legat undan pengar som de köpt mattor för, och nu är de beredda att stänga ute vilken medmänniska som helst från konvojen som skall ta dem ur det oroliga området bara för att få med mattorna som de drömmer om att sälja i London . . .

Ingen får med mattorna. Den lilla grupp britter Moorehead skildrar sitter fast i ett fursteendöme uppe i Himalaja (det är alltså inte det viktiga Kandahar i Afganistan, där

41:a tusendet i press
Bengt Anderberg
KAIN
9:50
BONNIERS

Stor dikt, ny skapelse
"Vår skepsis förkolnar, vår vardagsvärld fördunstar, vi förs för ett svindlande ögonblick in i förvandlingens eld. Vad kan det kallas annat än stor dikt, ny skapelse."
Gunnar Helén i *St.-T.*
"Slutkapitlen . . . har klassisk resning. Det skulle förvåna mycket om något i detta års svenska romanproduktion skulle komma att nå upp till samma nivå som dessa sidor."
Sten Selander i *Sv. D.*
Eyvind Johnson
DRÖMMAR OM ROSOR OCH ELD
11: 50, inb. 15: 50
BONNIERS

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.